

Збор твораў. Ці поўны? Не так даўно ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» завяршыўся надзвычай важны і маштабны праект. Пабачыў свет Збор твораў Івана Шамякіна ў 23 тамах. Чым ён цікавы для чытачоў? Па меркаванні Алесі Іванаўны, Збор значны тым, што тут можна прачытаць творы, якія раней ці зусім не друкаваліся, ці з'яўляліся толькі ў выглядзе часопісных публікацый. Яна зазначае: «Гэта, да прыкладу, апавяданне «Чалавек з Бізоніі». Ці самы першы бацькаў твор на сур'ёзную тэму – «Снежная пустыня», яго Іван Пятровіч напісаў у 1944 годзе на руска-фінскім слоўніку. Але гэты слоўнік, на жаль, не захаваўся. У архіве ёсць толькі другі аўтограф апавядання, напісаны ўжо на звычайнай паперы. Там ужо пазначаны даты 1944–46 гг. і месца: Мурманская вобл., Пракопаўка».

«У Зборы твораў, у прадмовах і пасляслоўях да кожнага тома – вельмі добры аналіз творчасці Шамякіна, – дадае Таццяна Іванаўна, – Апавяданні разгледзела мая малодшая калега Таццяна Бельская, дачка знакамітага літаратуразнаўцы, акадэміка Віктара Каваленкі, які таксама ў свой час вывучаў творчасць нашага бацькі. На высокім прафесійным узроўні выкананы аналіз твораў Шамякіна акадэмікамі Уладзімірам Гніламедавым і Міхасём Мушынінскім. Гэта літаральна новае слова пра прозу бацькі. Самі навукоўцы прызналіся, што па-новаму прачыталі раманы і аповесці, многае для сябе адкрылі, ужо зірнуўшы на тэксты з дыстанцыі часу».

Лічыцца, што 23-томнік – гэта поўны збор твораў Івана Шамякіна. Але насамрэч гэта не так. Алесь Іванаўна падлічыла: калі б яго спадчына прадстаўлялася поўна, то атрымалася б не 23, а 29 тамоў. Таму можна спадзявацца, што нас яшчэ чакаюць новыя адкрыцці. Падаецца, там абавязкова змяшчаецца інфармацыя пра сям'ю Шамякіных, як «пабудаванай на ўзаемнай маральнай адказнасці» [2, с. 489], каханні, узаемадапамозе, ўзаемапаразуменні і іншых традыцыйных каштоўнасцях.

Спіс літаратуры:

1. Гуркоў, У.С. Сядзіба / С. Гуркоў // Этнаграфія Беларусі: Энцыклапедыя / Рэдкал. : І.П. Шамякін (гал. рэд.) і інш. – Мінск : Бел СЭ, 1989. – С. 486 – 487.
2. Курыловіч, Г.М. Сям'я / Г.М. Курыловіч // Этнаграфія Беларусі: Энцыклапедыя / Рэдкал. : І.П.Шамякін (гал. рэд.) і інш. – Мінск : Бел СЭ, 1989. – С. 489 – 490.

Вячаслаў Красулін

ЭНЦЫКЛАПЕДЫЧНАЕ ВYДАННЕ «ЭТНАГРАФІЯ БЕЛАРУСІ» І ЯГО РЭДАКТАР ІВАН ШАМЯКІН

Артыкул распавядае пра значэнне і гістарычныя акалічнасці фарміравання фундаментальнага беларусазнаўчага выдання Нацыянальнай акадэміі навук «Этнаграфія Беларусі», якое была здзейснена пад кіраўніцтвам Івана Шамякіна.

Viachaslau Krasulin

ENCYCLOPEDIAIC EDITION OF «ETHNOGRAPHY OF BELARUS» AND ITS EDITOR IVAN SHAMYAKIN

The article is about fundamental issue of the Belarusian National Academy of Sciences under the leadership of Ivan Shemyakin and editorial board.

Беларуская этнаграфія (вывучэнне і апісанне побыту і матэрыяльнай культуры беларусаў) вылучылася ў самастойную навуку да сярэдзіны XIX ст. Першыя звесткі аб плямёнах, якія жылі на тэрыторыі Беларусі, змешчаны ў летапісах і гістарычных помніках часоў сярэднявечных варажскіх вандровак, першых славянскіх дзяржаў Усходняй Еўропы, летапісах Кіеўскай Русі. Побыт беларусаў у Вялікім княстве Літоўскім адлюстраваны ў паэме Міколы Гусоўскага «Песня пра зубра» (1523, Кракаў, выдадзена на лацінскай мове), зафіксаваны ў дакументах, інвентарах, юрыдычных дакументах, нататках падарожнікаў і паслоў, сярод іх: «Запіскі аб маскоўскіх справах» С. Герберштэйна (1549, Вена), «Аб рэлігіі, ахвяраваннях, вясельных, пахавальных абрадах русінаў, маскавітаў і татараў. З работ розных пісьменнікаў...» Я. Ласіцкі (1582, г. Спірыт, Германія, выдадзена на лацінскай мове), іншых крыніцах, наменкоатура якіх увесь час пашыраецца. Далучэнне Беларусі да Расіі прыцягнула ўвагу расійскай грамадскасці да жыцця і культуры беларусаў. З'явіліся «Апісанне Крычаўскага графства...» А. Меера (напісана ў 1786, апублікавана ў 1901), нататкі экспедыцый у Беларусь акадэмікаў І. І. Лепехіна, В. М. Севергіна. Пазней даследаванні побыту беларусаў праводзілі Расійская АН, Маскоўскае таварыства гісторыі і старажытнасцей расійскіх («Рускія могілкі простага святы і забабонныя абрады» І. М. Снягірова (1837—1839), гурток Н. П. Румянцава. Найбольш поўна духоўная культура беларусаў прадстаўлена ў калекцыі «Беларускі архіў» П. В. Кірэяўскага. Беларусь вывучалі дзеячы польскай і беларускай культуры, большасць якіх групавалася вакол Віленскага ўніверсітэта. Шырока паказваецца побыт беларусаў у публікацыях З. Я. Даленга-Хадакоўскага, М. Чарноўскага, Я. Чачота, І. Ярашэвіча, Р. А. Падбярэскага, Ю. І. Крашэўскага, Я. Баршчэўскага, Я. П. Тышкевіча, Р. С. Зянькевіч, У. Сыракомлі, а таксама А. Ф. Рypінскага, Л. Галамбеўскага. Сістэматычнае і мэтанакіраванае збіранне этнаграфічнага матэрыялаў Беларусі пачалося пасля заснавання (1845) Рускага геаграфічнага таварыства, якое мела аддзяленне этнаграфіі. Друкаваліся працы М. А. Без-Карніловіча, П. М. Шпілеўскага, І. Юркевіча, Н. Анімеле. Матэрыялы, сабраныя ў 1840-1850-я гады А.

Кіркорам, складлі дзье часткі 3-га тома выдання «Малюнічая Расія» («Літоўскае Палессе» і «Беларускае Палессе», 1882). Пасля антыкаланіяльнага вызваленчага паўстання ў Беларусі, Польшчы і Літве (1863 – 1864) інтэнсіўна вывучаліся этнаграфічныя межы і нацыянальны склад насельніцтва заходніх губерняў Расійскай імперыі. У выданні «Матэрыялы для геаграфіі і статыстыкі Расіі, сабраных афіцэрамі Генеральнага штаба» сярод тамоў, прысвечаных Беларусі, вылучаецца «Гарадзенская губерня» П. В. Баброўскага (1863). Увогуле беларуская этнаграфія склалася як гістарычная навука, дзякуючы такім выбітным асобам як Адам Кіркор, Юльян Крачкоўскі, Язэп Драздовіч, Мікалай Нікіфароўскі, Еўдакім Раманаў. Падаўжэнне плеяды этнографуў не прыпынялася і пазней, у сярэдзіне XX стагоддзя, але іх даследаванні не мелі шырокага выхаду на масавага чытача, паколькі не былі дасціпнымі, кампактнымі, лаканічнымі.

Сітуацыя «элітарнасці» беларускіх этнаграфічных выданняў дачакала перыяду «прадчування хвалі беларусізацыі 1980-х», і адным з самых папулярных і аўтарытэтных выданняў па айчыйнай этнаграфіі з’яўляецца на сённяшні дзень «Этнаграфія Беларусі», выдадзеная ў 1989 годзе пад рэдакцыяй вядомага пісьменніка і грамадскага дзеяча Івана Шамякіна. Івану Пятровічу атрымалася згуртаваць вакол сябе выбітных прафесіяналаў у галіне фалькларыстыкі: Яўгена Сахуту, Васіля Бандарчыка, Віктара Цітова, Алеся Петрашкевіча. Навукоўцы правялі сапраўды каласальную працу па зборы і кампіліраванні звестак па матэрыяльнай і нематэрыяльнай культурнай спадчыне, пытаннях этнаграфіі і этналогіі Беларусі, каб змясціць іх у кампактным і дасціпным выданні.

Малюнак 1 – У рэдакцыі БСЭ: галоўны рэдактар І. Шамякін, намеснік сакратара Н. Філімонаў, намеснікі рэдактара А. Петрашкевіч, І. Хаўратовіч, загадчык рэдакцыі мовы, літаратуры і фальклору В. Семянякоў. Мінск, 1981 [1]

Малюнак 2 – Афармленне структуры зместу энцыклапедыі «Этнаграфія Беларусі»

Адміністрацыйны талент Шамякіна забяспечыў паступенную, грунтоўную і якасную падрыхтоўку тэкстаў гэтага знакавага для Беларусі (на конадні апошняй з вядомых хваляў беларусізацыі – беларусізацыі 1990-х, якая скончылася набывшым Беларуссю статусу ўнітарнай дзяржавы) выдання. Выйшаў фаліант у выданні «Беларуская савецкая энцыклапедыя» імя Пётруся Броўкі. У даволі аб’ёмным, але зручным у карыстанні аднатомніку змешчана больш за 3 000 артыкулаў, якія асвятляюць пытанні матэрыяльнай, паводзіннай і духоўнай культуры беларускага народа. Артыкулы энцыклапедыі прысвечаны розным аспектам народазнаўства: агульным паняццям этнаграфіі, этнічным групам, тыпам і відам паселішчаў, збудаванняў і іх частак, промыслам і рамёствам, нацыянальнаму адзенню і г.д. Широка прадстаўлена традыцыйная беларуская кухня. Кніга багатая ілюстравана каляровымі і чорна-белымі здымкамі, малюнкамі і чарцяжамі.

На сённяшні дзень энцыклапедыя «Этнаграфія Беларусі» ўваходзіць у афіцыйны Топ-100 самых запатрабаваных кніг Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі [2], што падкрэслівае канцэптальнасць, значнасць, актуальнасць і якасць выдання і ў наш час.

Спіс літаратуры:

1. Іван Шамякін: «Для мяне самы вялікі гонар – напісаць добры раман» [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступа : <http://lit-bel.org/by/news/6552.html>. – Дата доступа : 02.04.2016.
2. Топ-100 папулярных выданняў сярод карыстальнікаў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступа : http://www.nlb.by/portal/page/portal/index/resources/top100?piref73_570764_73_568762_568762.biId=442863&piref73_570764_73_568762_568762.strutsAction=bibliinfoaction.d&lang=be. – Дата доступа : 02.04.2016.